

Néhány rendszertani megjegyzés a bécsi Naturhistorisches Museum magyar madártani anyagáról.

Irta : DR. KEVE KLEINER ANDRÁS.

Az 1942/43. tanévre a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur állami ösztöndíjban részesített, hogy a bécsi Naturhistorisches Museumban rendszertani tanulmányokat folytassak. Feladatom kettős volt : egyrészt korszerűen feldolgozni azt a 716 darabból álló anyagot, melyet DR. ALMÁSY GYÖRGY a Tianshanban gyűjtött ; másrészt a muzeumban található magyar anyag korszerű revíziója.

Az előbbiről egy nagyobb munka keretében más helyütt óhajtok beszámolni, az utóbbira vonatkozó fontosabb eredményeimet a következőkben foglalhatom össze :

Összesen 1191 magyar és horvátországi (*sensu stricto*) madarat találtam a gyűjteményben 248 faj, illetve alfaj számban. Ezek közt egyetlen példányok Magyarországból : *Anas falcata* GEORGI (lelt. sz. 20907. ♂, Mosonbánfalva, 1839. IX., leg. N. KOPP, a muzeum PAREY kereskedőtől vásárolta) — szépen kiszinezett diszruhás példány —, és *Calidris m. maritima* BRÜNN. (lelt. sz. 21006., ♂, Mosonbánfalva, 1857, Coll. FINGER (JUKOVITS), felirata : Hanság a Fertónél, 1874.

Mindezek voltaképpen már ismereteseek az irodalomból, de fontos leszögeznünk, hogy mi található meg tényleg a muzeumban. Vannak olyan fajok is, melyekből csak két példány ismert hazánkból : *Oidemia n. nigra* L. (lelt. sz. 20878, ♀, Fertő, 1823. VIII.), *Anthropoides virgo* L. (lelt. sz. 22130., ♂, Szeged, 1858. VI. 20., Coll. FINGER).

Akadnak továbbá olyan madarak, melyeknek hazai előfordulásáról minden egyes adatot számon kell tartanunk : *Carduelis flammea holboelli* BREHM (♂, Kőszeg, 1894. I. 4., leg. CHERNEL), — ezt az alakot utóbbi időben az orosz szerzők (v. ö. GROTE, J. f. O., 1943, p. 136.) csak egyszerű mutatio-nak, míg mások önálló fajnak tartják (v. ö. NIETHAMMER, I., p. 63.) ; — *Montifringilla n. nivalis* L. (*Hungaria septentrionalis*, 1871., coll. MADARÁSZ) ; *Aegolius f. funereus* L. (1. ♂, Zuberec, 1886. IX. 16., leg. KOCZYÁN, 2. pull., Zuberec, 1886. VI. 24., leg. KOCZYÁN) ; *Hiæraëtus p. pennatus* GM. (1. ♂, Felenyed, 1886. V.

16., leg. CSATÓ, 2. lelt. sz. 37765, ♂, Kabol, régebben Kovil, 1889., coll. HODEK, 3. lelt. sz. 37765., ♀ iuv., Szlavonia, 1889., coll. HODEK); *Anser fabalis neglectus* SUSHK. (Munkács, 1925. XI. 24., coll. SCHLESINGER); *Branta b. bernicla* L. (♀, Hungaria, 1851., leg. TRAUDELMAYR); *Branta ruficollis* PALL. (1. Balf. és Fertőrákos közt, 1925. I. 24., leg. ROTHERMANN; 2. lelt. sz. 521., ♀ iuv., Mosonszent-andrás, 1932. II. 13. leg. LEUTSCH); *Casarca ferruginea* PALL. (lelt. sz. 20923., ♂, Holics, 1874., coll. FINGER); *Netta rufina* PALL. (1. lelt., sz. 20888., ♂, Fertő, 1855. III. 15., coll. FINGER; 2. ♂ Fertő, 1929. XI.; 3. ♂, Fertő, 1818. VI., leg. PELZELN; 4. ♂, Boldogasszony, 1923. XI. 3., leg. GRÖGLER — átmeneti ruhában); *Clangula hyemalis* L. (lelt. sz. 20869., ♀, Hungaria, 1806); *Oidemia f. fusca* L. (1. ♀ Hungaria; 2. ♂ Fertő, coll. FINGER); *Oxyura leucocephala* SCOP. (1. lelt. sz. 20875., ♂, Fertő, 1865. V.; 2. ♂, Hungaria); *Pelecanus o. onocrotalus* L. (lelt. sz. 20830., Orsova, Dunatölgyes, 1887. VI., leg. MOISISOVICH); *Podiceps auritus* L. (lelt. sz. 20850., Fertő, 1874., coll. FINGER); *Arenaria i. interpres* L. (lelt. sz. 22166., ♂, Fertő, 1874., coll. FINGER); *Calidris c. canutus* L. (lelt. sz. 20983., Pomogy, Hanság, 1874., coll. FINGER; 2. lelt. sz. 20984., Fertő, 1874., coll. FINGER — az irodalom erről a két példányról nem tud, ellenben az 1810. X. 16-ikáról származó példányt már nem találtam meg); *Limicola f. falcinellus* PONT. (lelt. sz. 201., ♂ iuv., Hungaria, 1807., leg. NATTERER); *Limosa l. lapponica* L. (1. lelt. sz. 21037., ♂, Holics, 1874., coll. FINGER; 2. detto; 3. ♂ iuv, Mosonbánfalva, 1825., leg. PSIDA); *Haematopus o. ostralegus* L. (lelt. sz. 20972., Mosonbánfalva, Hanság, 1865. III., coll. FINGER); *Gelochelidon n. nilotica* GM. (1.—2., ♂♂, Hungaria, 1806—7., leg. NATTERER; 3. lelt. sz. 4884., ♂, Ilmic, 1934. VIII. 9., leg. WIMMER); *Larus melanocephalus* TEMM. (1., iuv., Rieka, 1890. VIII. 28., coll. BRUSINA; 2. iuv., Rieka, 1890. IX. 1., coll. BRUSINA).

Ezekhez az adatokhoz hozzá kell fűzni, hogy a FINGER-gyűjteményben sok példánynak nincs adata. Az 1874-es évszám csak azt jelzi, hogy abban az évben került a muzeum tulajdonába. Azonban mégis fontos tudnunk, hogy az illető példányokat a múlt század közepe táján gyűjtötték. A második érdekessége ennek a gyűjteménynek, hogy a holicsi „réce vejsze“ eredménye is általa került Bécsbe (Naumannia, 1856, p. 262—267). A lelőhelyre vonatkozólag meg kell jegyezni, hogy Holics a Morva keleti magyar partján, Göding a nyugati morva partján feküdt. FINGER hol az egyik, hol a másik helység nevét adja meg lelőhelynek, mivel azonban a gyűjtés határfolyón történt, de Holicshoz közelebb, ahol a határ nem húzható meg szigorúan, ezeket a madarakat is felvehetjük a Magyar Birodalom orniszába. Valószínű, hogy ugyanezen elbírálás alá esnek azok a réce

példányok is, melyeket FINGER egyszerűen „Morvaország“ lelőhellyel jelölt pl. *Oidemia n. nigra* L. (lelt. sz. 20879., ♂, 1874.), *Tadorna tadorna* L. (lelt. sz. 20924., ♂, 1874.) stb. A fekete réce adata például az irodalomban úgy szerepel mint ismeretlen időpontban gyűjtött holicsi példány. (PELZEN, Verh. Zool. Bot. Ges. Wien, 1877, p. 153—162.)

A wieni gyűjteményben találjuk RUDOLF trónörökös hagyatékát, ami főleg ragadozó madarakban gazdag, de sajnos sok az adatnélküli példány. Feltehető, hogy a nagy ragadozók közül még sok a magyar madarak lajstromába tartozna, ha adata lenne.

Ide került a FERENC FERDINÁND-gyűjtemény is, ami sajnos adatok hiányában legtöbbször alig használható tudományos vizsgálatra. A gyűjtemény több részletre oszlik és régiók szerint csoportosították valaha a madarakat. Így egyik részlet a Konopist-Chimsee-Obedszka Bara gyűjtemény, azonban hogy melyik madarat hol ejtették el három egymástól messze fekvő lelőhely közül, azt már nem tudjuk. Néhány fajnál kétségtelenül megállapítható a gyűjtés helye, pl. a *Phalacrocorax pygmaeus*-t csak az Obedszka Baraban lőhette, de a legtöbb lelőhelye mellé kérdőjelet kell tennünk, a legközségesebb fajok pedig valószínűleg a másik két lelőhelyről származnak.

Végül ki kell emelnünk, hogy a legrégebb magyarországi kitömött madarakat itt találhatjuk meg (1806.), melyeket NATTERER főleg a Fertő mellett gyűjtött, de vadászgatott ő Temesvárnál is. Sok madárnak pedig csak „Hungaria“ lelőhelyet ad meg. Ezek között van a 9422. lelt. számú *Chlidonias hybrida*, mely a *Chlidonias leucopareia* TEMM. cotypusai közé tartozott és lehet, hogy ma az egyetlen typuspéldány.

Néhány madár külön megbeszélésre is szorul:

1. *Cractes infaustus ruthenus* BUT.

Ez a példány (lelt. sz. 36485., ♂, Zólyom, 1857. XII. 25., coll. FINGER) eddig az irodalomban, mint a törzsfajtához tartozóként szerepelt. Módomban volt nagyobb anyaggal összehasonlítani és kétségtelenül megállapíthattam, hogy úgy színezetre, mint méretekre (139, 23, 35) a fenti alfajhoz tartozik. Ez kézenfekvő is, hiszen Magyarország északkelet felől kapja téli vendégeit és nem északról, vagy északnyugatról. BUTURLIN alfaja pedig Észak-Oroszországban költ Leningrád—Moszkva vonaláig. Így magyarázható, hogy miért fordult elő az északi szajkó nálunk, holott Németországból még ismeretlen. Legujabban FERIANC (Techn. Obr. Slov., V., Prod. Pril., II., p. 136.) közli, hogy a rima-szombati gimnázium gyűjteményében is volt egy példány, melyet 1900-ban Tiszolénál lőttek. Bizonyára a leltárkönyv és elméleti elgondolás alapján FERIANC már ezt az alfajt veszi fel a szlovák madarak jegyzékébe. A gimnázium igazgatójának szives közlése szerint (1943. IX. 27.) a cseh megszállás idején az akkori tanár a példányt sajnos kiselejtezte, amiről

a leltárkönyv tanuskodik. Így az adat hitelessége ma már nem őrizhető ellen, hogy vajjon nem *Nucifraga* volt-e?

2. *Emberiza schoeniclus intermedia* DEGL.

A dalmát alfaj előfordulását a Fertőn külön dolgozatban már ismertettem (♂, Balf, 1923. XI. 11., leg. REISER). A SEITZ-féle két példány (♂♂, Feketeváros, 1939. I. 4., 1940. III. 30.) is azóta a wieni muzeum tulajdonába került. (Fragm. Faun. Hung. 1943, p. 133.)

3. *Motacilla flava* ssp.

A wieni gyűjteményben lévő különböző alfajokat részletes dolgozatomban ismertettem (1935.): *M. fl. flava*, *M. fl. dombrowskii* (2 db.), *M. fl. thunbergi* (2), *M. fl. feldeggi* (6 db.).

4. *Parus palustris* ssp.

Bár elég szép sorozat feküdt előttem, végleges eredményt ennél a nehezen meghatározható fajnál nem merek közölni. A wieni gyűjteményben 11 magyar példányt találtam. Ezek közül 8-at *P. p. communis* BALD.-nek határoztam (Pusztaszentmihály, Hajmáskér, Csallóköz-somorja), 2-öt *P. p. stagnatilis* BREHM-nek (Bucsum, Fraknónádasd). Különösen az utóbbinak ennyire nyugaton való előfordulása (1894. X. 26., leg. TILSCH) különös; talán nem teljesen megbízható az adat sem. Végül a 13260. lelt. sz. példány (♀, Poklisa, Hunyad m., 1891. X. 8., leg. MADARÁSZ) határozottan magán viseli a KINNEAR által megadott azon alfaj bélyegeit, melyet ő a Retyezátról *P. p. congrevei* néven leirt, de el nem ismert.

5. *Panurus biarmicus* ssp.

A barkós cinegének eddig 6 alfaját irták le, de ezek közül csak kettő elismert, az Oroszországból leirt fajtákat se HARTERT, se DEMENTIEV nem ismerik el. Nekem a következő ♂ példányok állottak rendelkezésemre: 7 olasz, 1 thesszáliai, 15 magyar, 1 dalmát, 1 galiciái, 2 kisázsiai, 7 kaukázusi, 2 seistani, 10 turkesztáni, 1 tarimi. Ennek alapján megállapíthattam, hogy az igen sötét törzsfajta jól megkülönböztethető. Ide tartozik az első 8 példány. Hozzá legközelebb áll a kisázsiai és kaukázusi populatio, így ezekre nézve a *P. b. alexandrowi* SAR. et BILK. (Atrek) nevet mégis csak el kell ismerni. Utána jönnek a magyar példányok, amelyekhez sorolható a dalmát és galiciái példány is. Ezekről viszont igen világos színével az orosz és kínai turkesztáni, valamint a kelet-iráni példányok jól megkülönböztethetők. HARTERT (1921.) kifejezetten hangsúlyozta, hogy a délorosz és turkesztáni barkós-cinekék közt nem tud különbséget tenni. Nekem délorosz példányok nem állottak rendelkezésemre és így nem tudom eldönteni, vajjon a magyar példányok egyeznek-e az oroszokkal és akkor ezekre együttesen a *P. b. russicus* BREHM nevet kell alkalmazni és tőle a *turkestanicus* SAR. et BILK.-t el kell választani, vagy pedig ha a délorosz és a tur-

kesztáni példányok egyeznek, akkor ezekre áll a *russicus* név és a közép-európai populatióra a kétes értékű *P. b. raddei* PRAŽ. nevet kell felujítani. Igaz, hogy az általam vizsgált galíciai példány is PRAŽÁK gyűjtés és így nem megbízható.

6. *Cinclus cinclus orientalis* STRES.

BR. ROKITANSKY szerint (Ann. Naturh. Mus. Wien, 1939, p. 282—294) a kárpáti vizirigók mind ebbe az alfajba tartoznak. Az általa vizsgált anyag lelőhelyei: Oravica, Fogaras, Igenpataka.

7. *Dryobates maior candidus* STRES.

Két délerdélyi példány ebbe az alfajba tartozik (♂, Fogaras, 1897. IV. 14., leg. CZYNK; ♂, Nagyenyed, 1887. XII. 13., leg. CSATÓ). Szárny-méreteik: 130, 130 mm. Az egyik testalja atlasz fehér, a másik barnás piszkoltsággal árnyalt. Lehet, hogy az utóbbi csak átmeneti alak.

8. *Athene noctua indigena* BREHM.

Ezt az alfajt STRESEMANN (1920) vezette be a magyar faunába egy krassószörényi példány alapján. A wieni múzeum példánya ugyaninnen származik: ♂, Román-Oravica, 1904. I. 31., leg. LINTIA.

9. *Strix uralensis* ssp.

DUNAJEWSZKI (1940) azon véleményének adott kifejezést, hogy a horvátországi és a Dél-Alpokban költő hosszufarku baglyok valószínűleg elválaszthatók a törzsfajtatól és ez esetben részükre a *S. u. macroura* WOLF név elevenítendő fel. Főbb ismertető jegyei a hosszabb fark és a sötétebb színezet. A wieni gyűjteményben ilyen példányok: 1. ♀, Komar, Vinica, 1888. II. 14., leg. WITTMANN; 2. lelt. sz. 37.653., ♀, Szlavonia, coll. HODÉK. DUNAJEWSKI egyelőre összehasonlító anyag hiányossága miatt a kárpáti populatiót nem választotta el, hanem az általa vizsgált példányokat a törzsfajtánál sötétebbnek találván, azt ideiglenesen „*carpathica*” jelzővel látja el a tárgyalás könnyebbsége kedvéért (Ann. Mus. Nat. Hung., 1940, p. 99). Az általam vizsgált kis anyagban is megtalálható ez a különbség, bár nem nagy mértékben. Ezért valószínűnek tartom, hogy a fenti névvel jelzett populatio alfaji rangra fog emelkedni a nagyobrevizió alkalmával. Magyarországi anyagban ilyen példány: ♀, Aranyág, Arad m., 1902. XI. 21., coll. TSCHUSI.

10. *Falco peregrinus* ssp.

A wieni gyűjteményben 6 magyar vándorsólymot találtam. Ezek közül 4 (Fertő, Félserfalva, Fraknónádasd, Székesfehérvár) kétségtelenül a törzsfajtához tartozik; 1 példány világosabb fejszínezete alapján, melybe elég sok világos rozsdás vörös toll is vegyül, szerintem *F. p. leucogenys* BREHM (lelt. sz. 10384., ♂ iuv., Holics, 1891. I. 28.). A fajta STEGMANN (1937) szerint Észak-Oroszországban honos, NIETHAMMER (1938) is ezen az alapon fogadja el, azonban a többi kutató még kétségesnek tartja, hogy elválasztható alak-e? (Fr. KLEINSCHMIDT,

Berajah, 1937). Végül a hatodik példány (♂, Hungaria?, 1826) kétségtelenül a keleti *F. p. caeruleiceps* STEGM. fajtához tartozik.

11. *Bubulcus ibis ibis* L.

Az irodalom szerint FERENC FERDINÁND gyűjteményébe két darab került, ezeket 1888. május havában ejtették el az Obedszka Baraban. Ezenkívül VÖNÖCZKY szerint (1929) még 12 példányt lőttek Dél-Magyarországon, amelyeket kitömtek, de csak egyről tudjuk, hogy az a HUSZTHY-féle gyűjteménybe került; bizonytalan, hogy nem ment-e azóta tönkre. Az új madár névjegyzék összeállításakor (1940) hiába kutattunk még a fenti példányok után is, nem sikerült nyomukra akadni. Az eredeti FERENC FERDINÁND-féle leltárkönyvben mindjárt az első oldal 16-ik tételében megtaláltam a nyomukat, és ezen az alapon a gyűjteményben is megeltem őket. A bonyodalmat az okozta, hogy mint a többi madáron, ezeken sem volt a lelőhely megjelölve. A gyűjtemény átvételekor SASSI az egyiptomi szekrényben találta őket mivel valószínűbbnek is látszott, mint az Obedszka Bara lelőhely, „Egyiptom“ keltezéssel vette be a muzeum gyűjteményébe.

12. *Histrionicus histrionicus histrionicus* L.

Eddig a hazai orniszból ismeretlen faj. Nem vette be MOJSISOVICS-on kívül (Mitteil. Natw. Ver. Steiermark, 1886, p. 84.) senki a magyar faunába, mivel FINGER lelőhelynek „Gödinget“ (Morvaország) írta a lelőhelycédulára. (vide LORENZ, Ann. k. k. Nathist. Mus., 1892, p. 315). Éppen ezért később MOJSISOVICS is megkérdőjelezte (Thierleben, 1897, p. 90.). Mint már előbb kifejtettük a híres holicsi récevejsze a Morva folyón működött Holics és Göding közt, ezért a wieni muzeum 20881. lelt. sz. példányát (♂, 1867. II. 28., Holics) a magyar fauna tagjának tekinthetjük. A tarkaréce legközelebbi költő területe Izland, és innen terjed nyugatra Észak-Amerikán át az északkelet-szibériai partokig. Európában több ízben előfordult, főleg a nyugati államokban, pl. NIETHAMMER (1938) szerint Németországban 11 esetben. A kontinens belsejébe általában ritkán vetődik. Előfordulásának legdélekeletibb pontja Európában Tirol. Nászruhás példány.

13. *Alectoris graeca graeca* MEISSNER.

A törzsfaját eddig hazánkból nem mutatták ki, csak a közép-európai *A. g. saxatilis* MEY. faját. A wieni gyűjtemény áttanulmányozása alkalmával egy példányt (♂, Fiume, 1882. I. 4.) a törzsfajtaéhoz kellett sorolnom. Ugy látszik tehát míg az északi és keleti Balkánon az Alpokból leirt fajta él, addig az Adria partján Görögországtól egész Fiumeig felhatol a törzsfajta. Ezt az állatföldrajzi jelenséget más fajoknál is tapasztalhatjuk.

Amidőn ezeket az eredményeket röviden összefoglalom hálás köszönetet kell nyilvánítanom a wieni Naturhistorisches Museumnak, hogy

olyan szívesen fogadtak, és munkámat a legmesszebbmenőleg megkönnyítették. Köszönetem elsősorban a tár igazgatójának Reg. Rath. DR. MORIZ SASSI-nak szól, továbbá DR. GÜNTHER NIETHAMMER-nek a tár volt másik vezetőjének, végül EMILIE ADAMETZ titkárkisasszonynak, akik mindenben kezemre jártak, hogy munkám könnyen folyhassék és Wient a legkellemesebb emlékekkel hagyjam el.

Köszönetet kell mondanom továbbá az összehasonlító anyagok küldésért a Zoologisches Forschungsinstitut und Museum A. KOENIG-nek (Bonn), a Zoologisches Museum der Universität, Königsberg-nek, a Garf SEILLERN'sche Museum (Lesna)-nak, valamint személyileg DR. ADOLF v. JORDANS, Baron HARALD v. LOUDON, Prof. DR. HANS JOHANSEN és Preparator RICHARD HOMBERG uraknak, akik a háboru ellenére a szükséges anyagot megküldték, ugyanígy intézeti kartársaimnak is, elsősorban DR. UDVARDY MIKLÓS és DR. VASVÁRI MIKLÓS uraknak, akik a szükséges madárbőröket utánam küldték, valamint a hiányzó irodalmat felkutatni és lemásolni szívesek voltak. Ezek az intézmények biztosították, hogy a tudományos munka most a háboru idején sem állt meg, amikor a pusztulás elől óvóhelyre kell a gyűjteményeket szállítani. Berlin és München már évekkel ezelőtt alapos okkal megtették ezt, Ezek a gyűjtemények ma teljesen hozzáférhetetlenek. A budapesti Nemzeti Muzeum is a háborura való hivatkozással tagadta meg az anyagok küldését.

Einige systematische Bemerkungen über das ungarische ornithologische Material in der Sammlung des Wiener Naturhistorischen Museums.

VON DR. ANDREAS KEVE-KLEINER.

In dem akademischen Jahr 1942/43. erhielt ich von dem königlich ungarischen Ministerium für Unterricht ein Staatstipendium um systematische Studien im Naturhistorischen Museum in Wien zu machen. Ein Teil meiner Arbeit bezog sich auf die Revision der in Ungarn gesammelten Vogelbälgen. Ich fand insgesamt 1191 Bälge aus dem historischen Ungarn und (sensu stricto) Kroatien. Darunter sind wohl bekannte Unica, (*Anas falcata*, *Calidris maritima*) und auch Arten von welchen nur zwei aus Ungarn bekannt sind (*Oidemia nigra*, *Anthropoides virgo*), ausserdem eine Reihe von Arten, von welchen jede Angabe für den ungarischen Forscher wichtig ist.

Als Sammlungen sind hervorzuheben die älteste Sammlung aus Ungarn von NATTERER (1806), dann die FINGER'sche Sammlung aus der Mitte des vorigen Jahrhunderts. In dieser Sammlung ist die Ausbeute der berühmten „Entenkoje“ aus Holics zu finden (Naumannia 1856. p. 262—267; Pebzeln, Verk. Zool. Bot. Ger. Wien, 1877, p. 153—162). Holics war eine Grenzstadt an der March, weshalb mehrere Bälge mit dem Fundort „Göding“ bezeichnet wurden, welche Ortschaft am gegenüberliegenden Ufer der March in Mähren lag. Für manche Enten-Bälge ist einfach nur der Fundort: „Mähren“ angegeben, obwohl anzunehmen ist, dass sie von demselben Platz stammen, sogar von manchen schreibt die Litteratur auch in diesem Sinne, z. B. *Oidemia nigra*. Diese Bälge sind also alle noch in das Faunenverzeichnis des historischen Ungarn aufzunehmen. Leider fehlt der Fundort sehr vieler Vögel aus dem Nachlasse von Kronprinz RUDOLF, aber die großen Raubvögel waren wahrscheinlich zumeist in Ungarn geschossen. Leider sind Fundortschwierigkeiten auch in der Sammlung von FRANZ FERDINAND, in welcher z. B. die in der Obedska Bara, dann in Konopist und am Chimsee gesammelten Vögel von einander nicht getrennt wurden. Sehr viele ungarische Bälge gerieten durch die TSCHUSI'sche Sammlung nach Wien, und zum Schluss muss erwähnt werden, dass in den letzten Jahren in dem sogenannten „Burgenland“ sehr fleissig gesammelt wurde (KOLLER, WETTSTEIN, KRÜTZNER, WIMMER, REISER, NIETHAMMER, ZIMMERMANN, SEITZ, WALTER, TROLL, usw.).

Neue Art für Ungarn: *Histrionicus histrionicus histrionicus* L. aus der FINGER'schen Sammlung von Holics.

Als neue Subspecies wurden festgestellt: *Cractes infaustus ruthenus* BUT. — das einzige Exemplar aus Ungarn wurde bisher in der Literatur als die Nominatform behandelt, jüngst erwähnt FERIANC auch ein zweites Stück, welches aber unter der tschechoslovakischen Herrschaft in Rimaszombat verloren gegangen ist. — *Emberiza schoeniclus intermedia* DEGL. — in *Fragm. Faun. Hung.*, 1943, p. 133. ausführlicher behandelt —, *Dryobates maior candidus* STRES. — 2 Exemplare aus Süd-Siebenbürgen —, *Alectoris g. graeca* MEISSN. — aus Fiume.

Die Wasseramseln aus Ungarn in der wiener Sammlung hat Baron ROKITANSKY alle für *Cinclus cinclus orientalis* STRES. bestimmt (Nord-Karpathen, Süd-Siebenbürgen), welche Tatsache in die ungarische Literatur noch nicht übergegangen ist.

Systematische Probleme lassen noch offen die folgenden Arten:

Parus palustris ssp. — 8 Bälge aus West-Ungarn sind *P. p. communis* BALD., 2 Bälge *P. p. stagnatilis* BREHM — davon einer aus Süd-Siebenbürgen, und einer aus West-Ungarn, an der Richtigkeit der letzten Daten zweifle ich. Ein Exemplar aus dem Komitat Hunyad möchte

es wahrscheinlich machen, dass die Rasse *P. p. congrevei* KINNEAR aus dem Retezát-Gebirge beschrieben doch aufrecht erhalten bleiben kann.

Panurus biarmicus ssp. — Mir standen die folgenden Exemplare (♂) zur Verfügung: 7 Exemplare aus Italien, 1 aus Thessalien, 15 aus Ungarn, 1 aus Dalmatien, 1 aus Galizien, 2 aus Kleinasien, 7 aus dem Kaukasus, 2 aus Seistan, 10 aus Russisch-Turkestan, 1 von Tarim. Darunter ist die dunkle Nominatform gut unterscheidbar (Italien, Thessalien). Zunächst steht zu ihr die Population von Kleinasien und vom Kaukasus, also der *P. b. alexandrowi* SAR. et BILK. — Name besteht zu Recht. Nachher folgen die Bartmeisen aus Ungarn, Dalmatien und Galizien, von welchen die turkestanischen und iranischen Stücke mit ihren hellen Farben wohl zu unterscheiden sind. Leider lagen mir keine aus Süd-Russland vor, so bleibt es fraglich ob die mittel-europäischen Bartmeisen auch zu *P. b. russicus* BREHM gehören, und dann muss *P. b. turkestanicus* SAR. et BILK. von ihnen getrennt werden, oder gehören die letzten mit den südrussischen zusammen, wie es HARTERT (1921) betont, und dann müsste der recht unsichere *P. b. raddei* PRAZ. Name für die mitteleuropäische Population angewandt werden. Mein Exemplar aus Galizien wurde auch von PRAŽAK gesammelt (?).

Strix uralensis ssp. — 2 Exemplare aus Kroatien, und eines von der West-Grenze Siebenbürgens sprechen dafür, dass die Meinung DUNAJEWSKI's richtig sei (Ann. Mus. Nat. Hung., 1940., p. 98—102), dass die kroatischen Habichtseulen unter die Namen *S. u. macroura* WOLF, und die karpathischen als *S. u. carpathica* DUN. von *S. u. liturata* TENGM. trennbar sind. DUNAJEWSKI hat den letzten Namen nur als Behilfsbezeichnung und nicht als Subspecies Namen angegeben, aber es scheint wahrscheinlich, dass diese Population bei einer allgeinen Revision als eine selbstständige Rasse anerkannt werden wird.

Ausserdem konnte ich feststellen, dass die zwei *Bubulcus i. ibis* L. vom V. 1888. aus der Obedska Bara von der FRANZ FERDINAND-Sammlung doch in Wien zu finden sind. Ein Missverständniss entstand nur dadurch dass SASSI gelegentlich der Übernahme der Sammlung sie in dem Schrank der ägyptischen Sammlung gefunden hat, und die einzelnen Vögel haben in dieser Sammlung meist keine Etiketten, nur die Schränke sind nach Fundorten bezeichnet.

Von *Falco peregrinus* ssp. gehören 4 Stück zur Nominatform (West-Ungarn), 1 zu *F. p. leucogenys* BREHM (Holics), wenn die Rasse aufrecht erhalten bleibt und eines zu *F. p. caeruleiceps* STEGM. (Hungaria?) — vrgl. KLEINSCHMIDT, 1937, NIETHAMMER, 1938, STEGMANN, 1937 — Ich fand auch eine *Athene noctua indigena* BREHM, von derselben Gegend, von welcher sie STRESEMANN in die ungarische Ornis eingeführt hat (1920).

Natürlich gibt es weitere Arten, bei welchen heute noch eine genaue

Rassenzugehörigkeit nicht feststellbar ist, und ich in eine nähere Untersuchung wegen Materialmangel nicht eingehen konnte.

Zum Schluss muss ich meinen innigsten Dank dem Naturhistorischen Museum aussprechen, dass ich so freundlich aufgenommen wurde, besonders danke ich aber Reg.-Rath. DR. MORIZ SASSI, Leiter der Vogelsammlung, DR. GÜNTHER NIETHAMMER, Kustos der Sammlung, wie Sekretarin Fr. EMILIE ADAMETZ, die mich in meiner Untersuchung weitgehendst untersützten und den ruhigen Lauf meiner Arbeit sicherten weshalb ich Wien mit den besten Erinnerungen verlassen konnte.

Mein bester Dank gilt auch den Museen: Zoologisches Forschungsinstitut und Museum A. KOENIG (Bonn), Zoologisches Museum der Universität (Königsberg), GRF. SEILERN'sches Museum (Lesna), Kgl. Ungarisches Ornithologisches Institut (Budapest), wie persönlich DR. ADOLF v. JORDANS, Baron HARALD v. LOUDON, Prof. DR. HANS JOHANSEN, Preparator RICHARD HOMBERG, die mir Vergleichsmaterial zu schicken gütig waren. Diese Herrn und Museen bezeugen heute, dass trotz des Krieges die wissenschaftliche Arbeit weiter fliessen kann, wo die meisten grossen Sammlungen wegen Luftschutz unzugänglich geborgen sind.

Az erdei szalonka fészkelő területei a történelmi Magyarországon.

Irtta: VÖNÖCZKY SCHENK JAKAB.

Az erdei szalonka rengeteg terjedelmű fészkelő területén belül, mely nyugat-keleti irányban az Atlanti világtengertől kezdődően Európán és Ázsián át egész a Csendes Óceánig, észak-déli irányban pedig közel a sarkkörtől kezdődően az Ó-világot átszelő déli magas hegyvidékekig — Pyrenéusok, Alpok, Balkán, Kaukázus, Himalája — terjed, a Kárpátok medencéjébe beleágyazott történelmi Magyarország, bár csekélyterjedelmű, de sajátos elhelyezése következtében a fészekterület déli határán, különleges területi egységet alkot, amelyen az erdei szalonka helyenként nagyon szórványosan, helyenként azonban sűrűbben telepszik meg fészkelés céljából. Nagyon nevezetes jelenség az erdei szalonkának ezen a területegységen való előfordulására vonatkozólag az a tünet, hogy az egytetemes fészkelési terület déli határvonalán való elhelyezkedése következtében nemcsak fészkelési terület, hanem már részben téli szállás is, továbbá jelentős mértékben igénybevett átvonulási terület, melyen a Földközi tengermenti területeken levő téli szállásokból délnyugati irányból fölkerekedő és az északkeleti fészkelő területek felé igyekvő hosszucsőrűek helyenként igen nagy mennyiségben vonulnak át. Különösen gazdag szalonkaterületek vannak délnyugaton, főleg a Dráva völgyében, amelyek közül a Dolnji Miholjac és Somogy-